

ارزیابی میزان آگاهی های تغذیه ای زنان باردار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهرستان بابل

پروین سجادی^{*}، افسانه بختیاری^۱، محمود حاجی احمدی^۱

۱- عضو هیأت علمی گروه پزشکی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی بابل ۲- عضو هیأت علمی گروه مامایی دانشگاه علوم پزشکی بابل

سابقه و هدف: وضع تغذیه مادر بر روی بارداری او تاثیر می گذارد، بنابراین رژیم غذایی مادر در این دوران باید متعادل و متنوع و با استفاده از ۵ گروه اصلی غذایی بوده و از کم خوری و پرخوری پرهیز شود. هدف از مطالعه حاضر، تعیین میزان آگاهیهای تغذیه ای زنان باردار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی، درمانی شهر بابل می باشد.

مواد و روشها: مطالعه به صورت مقطعی بر روی ۲۴۷ زن باردار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی - درمانی شهر بابل انجام شد. برای هر یک از زنان مراجعه کننده دو پرسشنامه استاندارد شامل آگاهی های تغذیه ای و مشخصات عمومی مادر به روش مصاحبه حضوری (چهره به چهره) توسط پرسشنگران آموزش دیده و م Jury تکمیل گردید. ارزیابی آگاهی های تغذیه ای زنان باردار با استفاده از معیارهای خوب، متوسط و ضعیف انجام شد. امتیاز (۷۰-۵۰) بعنوان معیار خوب، امتیاز (۴۹-۲۹) به عنوان معیار متوسط و امتیاز (۲۸-۲۰) بعنوان معیار ضعیف در نظر گرفته شد.

یافته ها: در مجموع (۵۰/۱٪) زنان باردار آگاهی تغذیه ای در حد متوسط داشتند. مهمترین منبع کسب اطلاعات زنان باردار در رابطه با غذا و تغذیه (۳۲٪) از طریق پرسنل بهداشتی- درمانی و (۲۹٪) از طریق رادیو و تلویزیون بوده است. ارتباط معنی داری بین میانگین سن زنان با سطح کلی آگاهی تغذیه ای آنها یافت نشد ($p=0.17$). هم چنین بین درآمد ماهیانه و تعداد حاملگی با سطح کلی آگاهی تغذیه ای همبستگی معنی داری مشاهده نشد ولی ارتباط بین سطح کلی آگاهی های تغذیه ای با تحصیلات زنان معنی دار بود ($p=0.02$).

بحث و نتیجه گیری: نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که سطح اطلاعات تغذیه ای زنان باردار در حد متوسط بود. لذا ارتقاء آگاهیهای تغذیه ای مادران در طی این دوران توسط بهورزان، سایر کارکنان بهداشتی - درمانی و رسانه های گروهی بسیار ضروری است.

واژه های کلیدی: آگاهی تغذیه ای، زنان باردار، مراکز بهداشتی درمانی.

مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل، دوره نهم، شماره ۵، آذر - دی ۱۳۸۶، صفحه ۵۰-۵۴

مقدمه

جداگانه برای زنان باردار لازم نیست و آنها می توانند از غذاهای

خانواده به مقدار بیشتری نسبت به دوران قبل از بارداری مصرف نمایند. بنابراین تغذیه مادر در طی دوران بارداری باید متعادل و متنوع و با استفاده از گروه های (۵ گانه) اصلی غذایی بوده و از کم خوری و پرخوری پرهیز شود (۳). در این راستا یکی از مهم ترین هزینه انجام این پژوهش در قالب طرح تحقیقاتی شماره ۱۳۸۱۲۷ از اعتبارات دانشگاه علوم پزشکی بابل تأمین شده است.

مراقبت های زنان باردار آموزش درخصوص تغذیه و رژیم های غذایی و ارتقاء آگاهی های تغذیه مادران می باشد که باید توسط

تغذیه در دوران بارداری نقش مهمی در سلامت مادر و جنین و از طرف دیگر بر نتیجه بارداری دارد (۱ و ۲). سوء تغذیه طولانی در دوران پیش از بارداری می تواند باعث سوء تغذیه جنین و در نتیجه تولد نوزادان کم وزن و در دوران بارداری باعث افزایش میزان مرگ و میر و عوارض دوران بارداری شود. (۳ و ۴). میزان توصیه شده مواد غذایی در طول مدت بارداری و حتی بیشتر از آن در طول شیردهی افزایش می یابد. با این وجود داشتن رژیم غذایی مخصوص و

توصیفی انجام شد. جهت تحلیل ارتباط بین مشخصات مادران مراجعه کننده با آگاهی های تغذیه ای آنها از آمار تحلیلی استفاده شد. نتایج با استفاده از آزمون X^2 ، جداول توافقی و ضرایب همبستگی پارامتری و ناپارامتری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و معنی دار تلقی گردید.

یافته ها

برخی مشخصات کیفی نمونه های مورد پژوهش در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد برخی از مشخصات کیفی زنان باردار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر بابل

مشخصات کیفی	تعداد(%)	تعداد(%)	جمع
تحصیلات خانم			
بیساد	(۵/۳)۱۳		
خواندن و نوشن	(۳۱/۶)۷۸		
سیکل	(۲۵/۹)۶۴		(۱۰۰)(۲۴۷)
دیپلم	(۲۸/۷)۷۱		
بالاتر	(۸/۵)۲۱		
تحصیلات همسر			
بیساد	(۴/۵)۱۱		(۱۰۰)(۲۴۷)
خواندن و نوشن	(۲۶/۳)۶۵		
سیکل	(۲۵/۱)۶۲		
دیپلم	(۳۰/۷)۷۴		
بالاتر	(۱۴/۲)۳۲		
شغل خانم			
خانه دار	(۸۹/۹)۲۲۲		(۱۰۰)(۲۴۷)
کشاورز	(۵/۳)۱۳		
کارمند	(۴/۹)۱۲		
شغل همسر			
بیکار	(۱/۶)۴		
کارگر	(۲۶/۷)۶۶		
کارمند	(۲۱/۹)۵۶		(۱۰۰)(۲۴۷)
شغل آزاد	(۴۹/۸)۱۲۳		

بهورزان در خانه های بهداشت و سایر کارکنان بهداشتی درمانی روستاوی و شهری انجام پذیرد.^(۴) اگرچه آگاهی، رفتار نیست ولی می تواند به عنوان یک عامل تعیین کننده رفتارهای غذایی باشد. اثر بسیاری از تدبیر غذایی را که بخشی از آموزش می باشد را می توان تا حدودی از طریق اثر آنها بر آگاهی ارزیابی کرد. مطالعاتی که در خصوص آگاهی های تغذیه ای زنان باردار صورت گرفته نشان داده که مادران باردار، آگاهی تغذیه ای کافی نداشته و رژیم های غذایی آنها تمام نیازمندی های دوران بارداری آنها را پوشش نمی دهد.^(۶) همچنین بررسی بر روی زنان باردار ایتالیایی نیز نشان داد که آگاهیهای تغذیه ای آنها در دوران بارداری در حد ضعیف می باشد.^(۷) لذا با توجه به اهمیت موضوع، افزایش آگاهی های تغذیه ای مادران باردار می تواند نقش کلیدی در سلامت مادر و نوزاد و در نتیجه گزینش صحیح مادر در رعایت رژیم غذایی متعال و متنوع داشته باشد. لذا این بررسی با هدف ارزیابی میزان آگاهی های تغذیه ای زنان باردار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر بابل انجام شد.

مواد و روشها

مطالعه بصورت مقطعی بر روی ۲۴۷ زن باردار مراجعه کننده به مراکز بهداشتی، درمانی شهر بابل، صورت گرفت. از بین مراکز بهداشتی، درمانی شهر بابل چند مرکز که بیشترین جمعیت زنان باردار تحت پوشش را دارا بودند به عنوان محیط پژوهش انتخاب و کلیه زنان باردار مراجعه کننده به این مراکز صرفنظر از سن و تعداد حاملگی وارد مطالعه شدند. افرادی که دارای بیماری های زمینه ای مانند دیابت، فشار خون، ناراحتی قلبی و یا تحت رژیمهای غذایی خاصی بودند وارد مطالعه نشدند.

برای هر یک از زنان باردار دو پرسشنامه استاندارد که شامل آگاهیهای تغذیه ای و مشخصات عمومی مادر مانند (سن مادر، سن حاملگی، تحصیلات و شغل زوجین، بعد خانوار و راه های کسب آگاهی بود به روش مصاحبه حضوری (چهره به چهره) و توسط پرسشگران آموزش دیده و مجرب تکمیل گردید.^(۲) ارزیابی آگاهیهای تغذیه ای زنان باردار با استفاده از معیارهای خوب، متوسط و ضعیف انجام شد، بطوریکه امتیاز از ۷۰-۵۰ به عنوان معیار خوب، امتیاز ۴۹-۲۹ معیار متوسط و امتیاز ۲۸-۰ به عنوان معیار ضعیف در نظر گرفته شد. تجزیه و تحلیل آماری داده ها با استفاده از آمار

حد ضعیف بود (جدول ۲)

مهمترین منبع کسب اطلاعات زنان باردار در رابطه با غذا و تغذیه، از طریق پرسنل بهداشتی، درمانی (۳۲٪) و رادیو و تلویزیون (۲۹٪) بوده است. ارتباط معنی داری بین سن زنان باردار با سطح کلی آگاهی‌های تغذیه‌ای آنها مشاهده نشد (۱۱۷/۰=۱۱۷٪) ولی ارتباط بین سطح تحصیلات زنان باردار با سطح کلی آگاهی‌های تغذیه‌ای آنها معنی دار بود (۰/۰۰۲=p). هم چنین همبستگی معنی داری بین میزان درآمد ماهیانه، تعداد حاملگی با سطح کلی آگاهی تغذیه‌ای دیده نشد. ۶۵٪ زنان باردار دارای سطح اطلاعات تغذیه‌ای در حد متوسط، ۲۴٪ آنها اطلاعات تغذیه‌ای خوب و ۱۰٪ آنها از اطلاعات تغذیه‌ای ضعیف برخوردار بودند.

همانطور که مشاهده می‌شود اکثریت زنان باردار (۳۱٪) تحصیلاتی در حد خواندن و نوشتن و (۲۵٪) در حد سیکل و آنها نیز خانه دار بوده‌اند. میانگین و انحراف معیار سن افراد مورد بررسی ۵/۱±۵/۰، ۲۵/۱±۱/۱۹ و سن حاملگی هفتۀ ۴±۷/۴ بوده است (جدول ۱). توزیع فراوانی و درصد پاسخ به سوالات آگاهی تغذیه‌ای زنان باردار مراجعت کننده به مراکز بهداشتی شهر بابل نشان داد که ۷۰٪ زنان باردار اطلاعات خوبی در زمینه اقدامات مناسب برای پیشگیری از سوزش سردل و مهمترین منابع غذایی کلسیم (۶۶٪) و شناخت گروههای اصلی غذایی (۶۴٪) داشته‌اند. در مقابل اطلاعات زنان باردار در خصوص جانشین‌های مناسب برای گوشت، مواد غذایی مجاز در بارداری در

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد پاسخ به سوالات آگاهی تغذیه‌ای زنان باردار مراجعت کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر بابل

سوالات آگاهی تغذیه‌ای زنان باردار	ضعیف	متوسط	خوب	جمع
	(%)	(%)	(%)	تعداد(%)
۱- مهمترین منابع غذایی آهن در طی بارداری	(۱۸/۲)۴۵	(۸۰/۲)۱۹۸	(۱/۶)۴	(۱۰۰)۲۴۷
۲- مهمترین منابع غذایی کلسیم در بارداری	(۳۱/۶)۷۸	(۲۰/۲)۵	(۶۷/۴)۱۶۴	(۱۰۰)۲۴۷
۳- مهمترین منابع پروتئینی در بارداری	(۱۴/۹)۳۷	(۲۰/۲)۵۰	(۶۴/۸)۱۶۰	(۱۰۰)۲۴۷
۴- مهمترین منابع غذایی حاوی ویتامین C	(۳۲/۷)۸۱	(۵/۲)۱۳	(۶۱/۹)۱۵۳	(۱۰۰)۲۴۷
۵- گروههای اصلی غذایی	(۳۶/۲)۸۹	-	(۶۴)۱۵۸	(۱۰۰)۲۴۷
۶- مواد غذایی مفید جهت جلوگیری از بیوست	(۸/۹)۲۲	(۸۹/۱)۲۲۰	(۲)۵	(۱۰۰)۲۴۷
۷- اقدامات مناسب برای پیشگیری از تهوع	(۱۰/۵)۲۶	(۸۲/۲)۲۰۳	(۷/۳)۱۸	(۱۰۰)۲۴۷
۸- اقدامات مناسب برای پیشگیری از سوزش سردل	(۲۹/۶)۷۳	-	(۷۰/۴)۱۷۴	(۱۰۰)۲۴۷
۹- توصیه‌های مناسب برای مادران باردار چاق	(۶۶/۴)۱۶۴	(۳۳/۲)۸۲	(۰/۴)۱	(۱۰۰)۲۴۷
۱۰- اثرات روش تهیه مواد غذایی بر ارزش غذایی	(۶۱/۵)۱۵۲	-	(۳۸/۵)۹۵	(۱۰۰)۲۴۷
۱۱- مواد غذایی مجاز در بارداری	(۶۳/۲)۱۵۶	-	(۳۳/۸)۹۱	(۱۰۰)۲۴۷
۱۲- جانشین‌های غذایی مناسب برای گوشت	(۶۸)۱۶۸	-	(۳۲)۷۹	(۱۰۰)۲۴۷
۱۳- جانشین‌های غذایی مناسب برای شیر	(۳۳/۶)۸۳	-	(۶۶/۴)۱۶۴	(۱۰۰)۲۴۷
۱۴- جانشین‌های غذایی مناسب برای زنان	(۳۶/۸)۹۱	-	(۶۳/۲)۱۵۶	(۱۰۰)۲۴۷
۱۵- میزان مصرف شیر و فراورده‌ها در بارداری	(۲۵/۹)۶۴	(۴۷/۲)۱۱۴	(۲۷/۹)۶۹	(۱۰۰)۲۴۷
۱۶- میزان مصرف میوه جات در بارداری	(۳۸/۸)۹۶	(۲۲/۳)۵۵	(۳۸/۹)۹۶	(۱۰۰)۲۴۷
۱۷- میزان مصرف گوشت در بارداری	(۴۴/۵)۱۱۰	(۳۱/۶)۷۸	(۲۲/۹)۵۹	(۱۰۰)۲۴۷
۱۸- میزان مصرف نان و غلات در بارداری	(۳۹/۶)۹۸	(۳۰/۸)۷۶	(۲۹/۶)۷۳	(۱۰۰)۲۴۷

بحث و نتیجه گیری

آنان از آگاهی خوبی برخوردار بودند (۱۴). مطالعه دیگری تحت عنوان تفاوت بین آگاهیهای تغذیه‌ای زنان با درآمد کم و متوسط در مورد رژیمهای غذایی معمول نشان داد که اکثریت زنان آگاهیهای تغذیه‌ای ناکافی داشته و رژیمهای غذایی آنها قادر به تامین نیازمندیهای دوران بارداری آنها نیست (۶). در مقابل در بررسی Kozlowska و همکاران بر روی آگاهی و عملکرد تغذیه‌ای زنان باردار نشان داد که اکثریت زنان آگاهی تاثیر گذار بر روی رژیم غذایی معمول دارند (۱۲). Mitchel و همکاران در طی تحقیق آگاهی تغذیه‌ای زنان باردار طبقه متوسط را در حد ضعیف برآورد کردند (۱۵) در مقابل بررسی دیگری که بر روی ۵۱ نفر از کارکنان مراکز دهگانه شهر ایلام صورت گرفت نیز نشان داد که اکثریت افراد یعنی $\frac{۸۴}{۳}$ % آنان آگاهی خوبی در مورد تغذیه دوران بارداری داشتند (۴). در این مطالعه ارتباط معنی داری بین سطح تحصیلات زنان باردار با سطح آگاهی کلی تغذیه‌ای آنها مشاهده شد. بندهایان زاده نیز در تحقیق خود دریافت که افزایش سطح تحصیلات باعث افزایش میزان آگاهی می‌شود ولی این ارتباط معنی دار نبود (۱۶).

Anderson و همکاران نیز نشان دادند آن دسته از زنانی که آگاهی بیشتری در مورد تغذیه دوران بارداری داشتند از تحصیلات بالاتری برخوردار بودند (۱۷). برومند و همکاران در طی مطالعه ای بر روی دانش، نگرش و عملکرد کارکنان مراکز بهداشتی در مورد مشاوره تغذیه ای دوران بارداری نشان دادند که دانش واحدهای پژوهش در حد متوسط بود (۱۸). با توجه به مطالب فوق می‌توان اینچنین استنباط نمود که لزوم آموزش‌های صحیح تغذیه‌ای از طریق کارشناسان مراکز بهداشتی درمانی و رسانه‌های گروهی بویژه رادیو و تلویزیون در جهت ارتقاء آگاهیهای تغذیه‌ای زنان باردار برای رعایت تنوع و تعادل در مصرف مواد غذایی ضروری است.

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از همکاری و حمایت مالی معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی بابل، دانشجویان رشته مامایی و خانم فاطمه بنار تشکر و قدردانی می‌شود.

References

1. Anderson AS, Lean ME. Dietary intake in pregnancy, a comparison between 49 cambridgeshire women and current recommended intake. Hum Nutr Appl Nutr 1986; 40(1): 40-8.

در مطالعه حاضر نمرات آگاهی بیش از ۵۰ درصد زنان باردار در مورد مهمترین منابع غذایی کلسیم، پروتئین ویتامین A گروههای اصلی غذایی، اقدامات مناسب جهت پیشگیری از سوزش سردل و جانشینهای غذای مناسب برای گروه شیر و نان در حد خوب بوده است. در حالیکه بیش از ۵۰ درصد خانمها در مورد توصیه‌های مناسب برای مادران باردار چاق، اثرات و روش‌های تهیه و پخت غذا بر ارزش غذایی، مواد غذایی مجاز در دوران بارداری و جانشین مناسب برای گوشت، اطلاعات در حد ضعیف داشتند. این تقریباً مشابه با یافته‌های بدست آمده از بررسی Mahmood و همکاران، Kapil و همکاران است که نشان دادند زنان اطلاعات ضعیفی در مورد غذایی مجاز و غیر مجاز در این دوران و همچنین در مورد پرهیز از غذایی مختلف داشتند (۹و). Lenders و همکاران نیز با تحقیقی بر روی تغذیه زنان باردار در بوسټون نشان دادند که اکثریت زنان باردار آگاهی ضعیفی در مورد تغذیه دوران بارداری دارند (۱۰). Gulierreiz و همکاران نیز در بررسی بر روی تغذیه زنان مکزیکی مهاجر به آمریکا نشان دادند افرادی که مدت زمان اقامتشان در آمریکا بیشتر بود از آگاهی بهتری در مورد تغذیه دوران بارداری برخوردار بودند (۱۱). در هر حال سطح آگاهی افراد در جوامع مختلف می‌تواند تحت تاثیر عواملی چون سطح تحصیلات، میزان آموزش و اطلاع رسانی در سطح جامعه، میزان و چگونگی اطلاع رسانی مراکز بهداشتی درمانی، سطح اقتصادی، اجتماعی افراد و ... باشد. لذا به نظر می‌رسد که وجود اختلاف در سطح آگاهی زنان باردار ایرانی در این مطالعه با سایر مطالعات در جهان امری بدیهی باشد.

در بررسی حاضر سطح آگاهیهای کلی تغذیه‌ای زنان باردار در حد متوسط بود که این مسئله در مقابل مطالعه انجام شده در رابطه با سطح آگاهیهای تغذیه‌ای زنان باردار ایتالیایی و چینی که ضعیف گزارش شده بود نسبتاً در حد مطلوب است (۱۲ و ۱۳). خاجوی و همکاران نیز در تهران گزارش کردند که ۶۰% از زنان مورد بررسی نسبت به تغذیه دوران بارداری از آگاهی پایین و $۱۰/۵\%$

2. Mahan LK, Escott Stump S. Krause's food nutrition, and diet therapy, 11th ed, Philadelphia, Saunders 2004; pp: 182-99.
۳. مجموعه آموزشی برای یاران چندپیشه، طرح مداخله تغذیه ای ایلام، برازجان، اداره معاونت بهداشتی وزارت بهداشت، صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف) ۱۳۷۶؛ ص: ۱۳-۱۶.
۴. جوکار ف، شیدیر ف، غیاث ن. بررسی آگاهی کارکنان مراکز بهداشتی در خصوص تغذیه دوران بارداری. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام ۱۳۷۹؛ ۲۸(۲): ۲۰-۲۵.
۵. امیدوار ن. استاد رحیمی ع، پاکنهاز ز. راهنمای ارزیابی مصرف غذایی، چاپ اول، تبریز، موسسه فرهنگی و انتشارات فصل ۱۳۷۶؛ ص: ۳۰.
6. Flowles ER. Comparing pregnant womans nutritional knowledge to their actual dietary intake. MCN Am J Matern Child Nurs 2002; 27(3): 171-7.
7. Fidanza AA, Fidanza R. A nutrition study involving a group of pregnant woman in Assisi, Italy. Part I: Anthropometry, dietary intake and nutrition knowledge, practices and attitudes. Int J Vitam Nutr Res 1986; 56(4): 373-80.
8. Mahmood S, Atif MF, Mujeeb SS, Babo N, Mobasher H. Assessment of nutritional beliefs and practices in pregnant and lactating mothers in an urban rural areas of Pakistan. J Pak Med Assoc 1997; 47(2): 60-2.
9. Kapil U, Bhasin S, Manocha S. Knowledge amongst adolescent girls about nutritive value foods and diet during disease, pregnancy and lactation. Indian Pediatr 1992; 28(10): 1135-9.
10. Lenders CM, McElrath TF, Scholl TO. Nutrition in adolescent pregnancy. Curr Opin Pediatr 2000; 12(3): 291-6.
11. Gutierrez YM. Cultural factors affecting diet and pregnancy outcome of Mexican American adolescents. J Adolesc Health 1999; 25(3): 227-37.
12. Kozlowska Wojaechowska M, Wujes MM. Dietary knowledge and practice in pregnant women. Roczniki Panstw Zdrowia Publicznej 2002; 53(2): 167-75.
13. Zeng G, Zhang J, Liang JZ, Zhou R, Song MY, Zhang YJ. Study on the knowledge of nutrition and related dietary behavior among floating women under pregnancy. Zhong Hua Liv Xing Bing Xue Zazhi 2005; 26(6): 408-11.
۱۴. خواجهی شجاعی ک، پارسای س، فلاح ن. آگاهی، نگرش و عملکرد زنان باردار مراجعه کننده به بیمارستانهای دانشگاهی شهر تهران در مورد تغذیه دوران بارداری، مجله دانشگاه علوم پزشکی گرگان ۱۳۸۰؛ ۳(۸): ۵۰-۵۷.
15. Mitchel MC, Lerner F. Nutrition knowledge attitudes and practices of pregnant middle-class women. J Nutr Educ 1991; 23(5): 239-43.
۱۶. بندریان زاده د. ارزشیابی برنامه آهن یاری برای زنان باردار در نظام مراقبتهاي اوليه بهداشتی در روستاهای شهرستان کرمان. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تغذیه، انسستیتو تغذیه و صنایع غذایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی ۱۳۷۲؛ ص: ۵۰ و ۵۷ و ۵۲ و ۲۷ و ۵۷.
17. Anderson AS, Campbell DM, Shepherd R. Nutrition knowledge, attitude to non-pregnant women. J Human Nutrition and Diabetics 1993; 64: 335-53.
۱۸. برومندفر خ، یوسفی ع، طباطبائی م. دانش، نگرش و عملکرد کارکنان مراکز بهداشتی در مورد مشاوره تغذیه ای دوران بارداری مرکز بهداشت شهرستان شیراز، مجله دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ۱۳۷۹؛ ۵(۴): ۴۹-۵۲.

*آدرس نویسنده مسئول: بابل، دانشگاه علوم پزشکی، بخش پژوهشی اجتماعی، تلفن: ۰۵۱-۲۲۲۹۰۹۱-۰۱۱۱.